

[Total No. of (i) Printed Pages 8 (ii) Questions 9]

Sub Code : 2663 (1048) **Exam Code :** 0308

Exam : Master of Arts (Economics), 2nd Semester

Subject : Contemporary Issues in Indian Economy-II

Paper : Paper-MAECO-202 (In all Mediums)

Time : 3 Hours

Maximum Marks : 80

Note: Attempt **five** questions in all. Question No. **1** is compulsory. Select atleast **one** question from **each** unit. Each short answer type question carries **2** marks and each long answer type question carries **15** marks.

1. Attempt any **Ten** parts from the following :

- (i) Enlist basic objectives of Consumer Protection Act.
- (ii) Which are important segments of service sector ?
- (iii) How will you explain Infrastructural development ?
- (iv) Bring out salient features of Financial Sector Reforms.
- (v) Which are basic constituents of Capital Market ?
- (vi) What is importance of SEBI in present phase ?

P.T.O.

- (vii) Define Budget Management.
- (viii) What do you understand by Public Debt ?
- (ix) How will you define Revenue Expenditure ?
- (x) What do you understand by the concept of Exchange Rate ?
- (xi) Bring out consequences of Foreign Direct Investment.
- (xii) What is WTO ?
- (xiii) What is difference between Capital Market and Money Market ?
- (xiv) Identify difference between planned and non-planned expenditure.
- (xv) What do you understand by Fiscal Responsibility ?

UNIT - I

2. Analyse critically pattern of growth of Service Sector in India.
3. What do you understand by SEZs ? Evaluate government policy towards SEZs for infrastructural development.

UNIT - II

4. Discuss role of Securities Exchange Board of India (SEBI). How variations in SEBI affect overall performance of financial sector ?
5. Analyse role of Capital Market in India. Discuss its problems.

UNIT - III

6. How will you explain causes and consequences of Fiscal Imbalance in the economy during post Reform Period ?
7. What was need to introduce Expenditure Related Reforms ? Discuss their impact on the economy.

UNIT - IV

8. Bring out salient features of Trade Policy in India. What changes have been introduced in it during the recent past ?
9. Explain various forms of FDI. Analyse impact of FDI with special reference to strategic policy issues of Indian Economy.

हिन्दी माध्यम

निर्देश : (i) कुल पाँच प्रश्नों का उत्तर दीजिए, प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है, प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न करना अनिवार्य है।

(ii) प्रत्येक लघु उत्तरीय प्रश्न 2 अंकों के हैं और प्रत्येक दीर्घ उत्तरीय प्रश्न 15 अंकों के हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों को करें -

- (i) उपभोक्त संरक्षण अधिनियम के मुख्य उद्देश्यों को लिखिए।
- (ii) नौकरी सेवा के महत्वपूर्ण भाग कौन से हैं ?
- (iii) बुनियादी ढाँचे के विकास को आप कैसे बतायेंगे ?
- (iv) वित्तीय क्षेत्र सुधार के महत्वपूर्ण गुणों के बारे में बताइए।
- (v) पूंजी बाजार के मूल घटक कौन से हैं ?
- (vi) आधुनिक समय में सेबी (SEBI) का क्या महत्व है ?
- (vii) बजट प्रबन्धन को परिभाषित कीजिए।
- (viii) सार्वजनिक ऋण से आप क्या समझते हैं ?
- (ix) राजस्व व्यय को आप कैसे परिभाषित करेंगे ?
- (x) विनिमय दर की अवधारणा से आप क्या समझते हैं ?
- (xi) प्रत्यक्ष विदेशी निवेश के परिणाम बताइए।
- (xii) डब्लू० टी० ओ० क्या है ?
- (xiii) पूंजी बाजार और मुद्रा बैंक के मध्य क्या अन्तर है ?
- (xiv) नियोजित व्यय और अनियोजित व्यय के मध्य अन्तर पहचानिए।
- (xv) वित्तीय जिम्मेदारी से आप क्या समझते हैं ?

इकाई - I

2. भारत में सेवा क्षेत्र में प्रगति की दिशा का आलोचानामक विश्लेषण कीजिए।
3. एस०ई०जेड०(SEZs) से आप समझते हैं ? एस०ई०जेड० में मूलभूत संरचना के विकास में सरकार की नीतियों का मूल्यांकन कीजिए।

इकाई - II

4. भारत में सेवा (SEBI) की भूमिका का वर्णन कीजिए। वित्तीय क्षेत्र में सेवा के समान्यतः प्रभावों का वर्णन कीजिए।
5. भारत में कैपिटल बाजार की भूमिका की विवेचना कीजिए। इसकी समस्याओं का वर्णन कीजिए।

इकाई - III

6. पिछले समय किये गये आर्थिक सुधारों का राजस्व की अस्थिरता के कारणों और उस पर पड़ने वाले परिणामों को आप कैसे स्पष्ट करेंगे ?
7. व्यय सम्वन्धी सुधारों की क्या आवश्यकता थी ? इसके अर्थव्यवस्था पर पड़ने वाले प्रभावों का वर्णन कीजिए।

इकाई - IV

8. भारत में व्यापारिक नीतियों के महत्वपूर्ण गुणों को बताइए। हाल ही में इसमें क्या बदलाव आये हैं ?
9. एफ.डी.आई. के विभिन्न रूपों को बताइए। भारतीय अर्थव्यवस्था के रणनीतिक नीति के सन्दर्भ में एफ.डी.आई. के विशेष प्रभावों का विश्लेषण करें।

(ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਕਰਣ)

ਨੋਟ: ਕੁਲ ਪੰਜ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਨਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਤੋਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਛੇਤੀ ਸਵਾਲ ਤੇ 2 ਅੰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਲੰਬੇ ਜਵਾਬ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ ਦਾ 15 ਨੰਬਰ ਹੈ।

1. ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਲਿਖੋ:

2x10

- i. ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ (basic objectives) ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ।
- ii. ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ (service sector) ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗ (segments) ਕੇਹੜੇ ਹਨ।
- iii. ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ (infrastructural development) ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਾਓਗੇ?
- iv. ਵਿੱਤੀ ਖੇਤਰ ਸੁਧਾਰਾਂ (financial sector reforms) ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੋ।
- v. ਕੈਪੀਟਲ ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸੰਘਟਕ (basic constituents) ਕਿਹੜੇ ਹਨ
- vi. ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸੇਬੀ (SEBI) ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਕੀ ਹੈ?
- vii. ਬਜਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (Budget management) ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- viii. ਲੋਕ ਰਿਣ (public Debt) ਦੁਆਰਾ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ?
- ix. ਤੁਸੀਂ ਮਾਲੀਆ ਖਰਚ (revenue Expenditure) ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋਗੇ।
- x. ਐਕਸਚੇਂਜ ਰੇਟ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ (concept) ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ?

- xi. ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ (consequences of Foreign Direct investment) ਨੂੰ ਲਿਖੋ
- xii. ਡਬਲਯੂ. ਟੀ. ਓ. (WTO) ਕੀ ਹੈ?
- xiii. ਕੈਪੀਟਲ ਮਾਰਕੀਟ (Capital Market) ਅਤੇ ਮਨੀ ਮਾਰਕ (Money mark) ਵਿਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ
- xiv. ਯੋਜਨਾਬੱਧ (planned) ਅਤੇ ਗੈਰ-ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਖਰਚਿਆਂ (non-planned expenditure) ਵਿਚਾਲੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ (Identify).
- xv. ਰਾਜਕੋਸ਼ੀਯ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (Fiscal Responsibility) ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ?

ਯੂਨਿਟ-1

- 2. ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੈਟਰਨ (pattern of growth) ਦਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ। 15
- 3. ਐਸ.ਈ.ਜ਼ੈਡ (SEZs) ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ? ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਐਸ.ਈ.ਜ਼ੈਡ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮੂਲਯਾਂਕਨ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-11

- 4. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਭੂਤੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬੋਰਡ (securities exchange board) ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਸੇਬੀ (SEBI) ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ ਵਿੱਤੀ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। 15
- 5. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੈਪੀਟਲ ਮਾਰਕੀਟ (Capital Market) ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਬਾਦ ਦੇ ਦੌਰ (post Reform Period) ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿੱਤੀ ਅਸੰਤੁਲਨ (causes and consequences of Fiscal Imbalance) ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ? 15
7. ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੁਧਾਰਾਂ (Expenditure Related Reforms) ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ (economy) ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਨੀਤੀ (Trade Policy in India) ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੋ. ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਬਦਲਾਅ ਆਏ ਹਨ?
9. ਐਫ.ਡੀ.ਆਈ (FDI) ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ, ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਰਣਨੀਤਕ ਨੀਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਐਫ.ਡੀ.ਆਈ (FDI) ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। 15